

XVIII. Yüzyıl Başından
XX. Yüzyıla Kadar

Türk Denizcilik Tarihi

2

Editörler
ZEKİ ARIKAN • LÜTFÜ SANCAR

XVIII. Yüzyıl Başından
XX. Yüzyıla Kadar

TÜRK DENİZCİLİK TARİHİ 2

ISBN: 978-975-409-546-3

Editörler:

Zeki ARIKAN

Lütfü SANCAR

Bu kitabın her türlü yayın hakkı,
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince
Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na aittir.

Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar
dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

TASARIM

BOYUT YAYINCILIK TİC. A.Ş.

www.boyut.com.tr

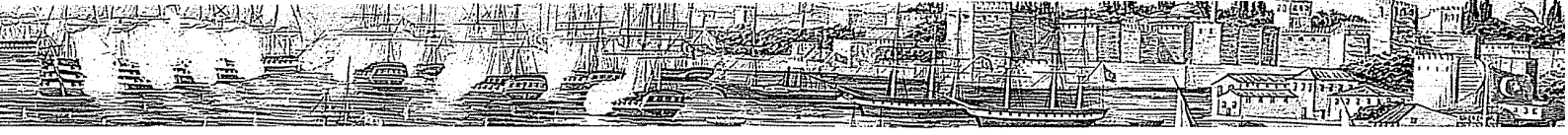
e-mail: info@boyut.com.tr

BASKI ve CİLT

Deniz Basımevi Müdürlüğü
Kasımpaşa/İSTANBUL

1. Baskı, 3000 Adet, Temmuz 2009

Kırım Savaşı ve Sinop Baskını (1853)

Zeki ARIKAN*

Giriş

İstanbul'dan Batum'a gemilerle yapılan sevkiyatın güvenliğini sağlamakla görevlendirilen Patrona Osman Paşa komutasındaki filo, fırtınaya tutularak Sinop limanına sığınmasını kaçırılmaması gereken bir fırsat bilen Rus donanması, Sinop'a yaptığı ani baskınla bu filoyu 30 Kasım 1853'te yok etti. Türkiye ve Avrupa kamuoyunda büyük bir heyecan ve tepki yaratan bu acı olay, Kırım Savaşı'nın belli başlı nedenlerinden biri olmuştur. Doğu sorunu, oldukça bunalımlı bir aşamada bir Avrupa savaşına dönüşmüştür. Osmanlı imparatorluğunun Avrupa devletleriyle silah arkadaşlığı yaptığı bu savaş, var olan dengeleri alt üst etmiş, savaşın sonunda imzalanan Paris Antlaşması (1856) ve Viyana Kongresi (Eylül 1814-Haziran 1815) ile kurulan ve "Mukaddes İttifak" diye bilinen gerici antlaşma yerini Avrupa camiasına (*Concert de l'Europe*) bırakmıştır¹. Ali Fuat Türkgeldi, "Fransa, İngiltere ve Sardunya devletlerinin iştirakiyle Kırım savaşının bir *harb-i umumi* halini aldığı vurgular².

Shaw ve eşi Ezel Kural Shaw, Kırım Savaşı'nın temelinde Rusya ile İngiltere ve Fransa arasındaki rekabetin belirleyici olduğunu belirtmekte ve çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları üzerinde egemenlik kurma yarışının önemine işaret etmektedirler³. Nikolae Yorga da;

"İngiltere'yi Rusların İstanbul'a hakim olmak emellerine karşı koymaya sevk eden âmil, sadece Çar I. Nikolay'ın anladığı şekilde Rus siyasetiyle tam bir tezat teşkil eden siyasi bir ülkü değildi. Bunun birinci derecede sebebi, tamamıyla ve doğrudan doğruya ticari idi."

diyerek savaşın ekonomik boyutunu vurgulamaktadır⁴.

Kırım Harbi, her şeyden önce, modern savaşlar tarihinde birçok ilke imza atmıştır. İttifaklarla topyekûn, uzak mesafeli askeri harekâtın dünya savaş tarihinde ayrı bir önemi bulunmaktadır. Yine bu çatışma, modern cephe savaşlarının öncüsü sayılır⁵. Amfibik harekât, çıkarma, lojistik destek gibi gelişmeler açısından Kırım Savaşı önemli bir yere sahiptir. Modern çağın ilk mevzi savaşı olmasının yanı sıra, silah teknolojisi açısından mayın ve zırhlı gemiler ilk kez kullanılmış ve uluslararası ilişkilerde idealler yerine menfaatlerin ön plana çıktığı siyaset modeli geliştirilmiştir⁶. Haberleşmede telgrafın kullanılması iletişim alanında bir devrim niteliğindedir. Telgrafla iletişim bu savaşta gerçek yerini bulmuştur. Gerçekten elektrikli telgrafın icadı, bunun çabucak bütün Batı Avrupa'da yayılması ve Kırım Savaşı sırasında, 1854 yılında Osmanlı topraklarında telgraf hatları döşenmesi büyük bir teknolojik gelişme olarak görülmektedir⁷. Sağlık, hemşirelik hizmetleri de çağdaş anlamda bu savaşla gündeme gelmiştir. Görsel malzemenin önemi de bu savaşta ortaya çıkmıştır. Savaşlardaki gerçek görüntülerin fotoğrafla yansıtılması açısından Kırım Savaşı önemlidir. Savaş fotoğrafçılığının öncüsü olarak kabul edilen İngiliz Roger Fenton (1819-1869)

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Fuat Andıç-Süphan Andıç, *Kırım Savaşı Ali Paşa ve Paris Antlaşması*, İstanbul 2002, s. 9.

² Ali Fuat Türkgeldi, *Mesâil-i Mühime-i Siyasiye*, yay. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1960, I, 1.

³ Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, *History of the Ottoman Empire, The Rise of Modern Turkey, 1800-1975*, Cambridge, 1977, I, 134.

⁴ Yorga, *Osmanlı Tarih* (1774-1912), çev. B. Sıtkı Baykal, Ankara 1948, V, 444.

⁵ İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi, *Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)*, s. VIII (Prof. F. Emecen'in sunuş yazısı).

⁶ Mustafa Gencer, "Alman Basınında Kırım Savaşı", *Savaşın Barışa*, s. 152.

⁷ Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, "Kırım Savaşında Haberleşme: Varna Telgraf Hattı Şebekesi", *Savaşın Barışa*, s. 119-130.

ve yardımcısı Marcus Sparling 1855 martında İngiliz hükümeti tarafından Kırım'a gönderilmiştir. İngiltere Kraliyet Fotoğraf Cemiyeti üyesi ve onursal sekreteri olan Fenton, Kırım savaşına ait 360 fotoğraf çekmiştir⁸. Madalya ve anı pulları bakımından da bu savaşın geniş bir açılım sergilediğini unutmamak gerekir. Kamuoyunu oluşturan gazeteler savaş haberleriyle doludur. İstanbul'da özellikle *Ceride-i Havadis* bunun ilgi çekici örneklerinden biridir. *Ceride-i Havadis* tarafından özel eklerle yayınlanan savaş haberleri, dört gözle haber bekleyen Türk okuyucuya, modern bir devlette gazetenin işlevi ve değeri hakkında yeni bir kavrayış kazandırmıştır⁹. Bütün bunların ötesinde Kırım Savaşı, Türkiye'nin mali, ekonomik, sosyal, kültürel tarihinde, günlük yaşamında derin izler bırakmıştır.

Kırım Savaşı sırasında İstanbul oldukça hareketli günler geçirdi. Yabancı birliklerin üst düzey komutanlarının ailelerinin İstanbul'da yaşaması, yaralıların başkentte tedavi edilmesi, Avrupa ile ilişkileri oldukça geliştirdi. Florence Nightingale çağdaş hemşireliğin Türkiye'de öncüsü oldu. İstanbul'un sosyal yaşamı derin bir değişikliğe uğradı. Savaşla birlikte İstanbul'un iş ve ticaret hacminin artması, ticaret mahkemelerinin iş yapamaz duruma gelmesi Mecelle'nin hazırlanması için gereken ortamı sağlamış oldu.

Kırım Savaşı, dış borçlanma sürecini başlattı ve bu borçlanmanın arkası kesilmedi ve Duyun-ı Umumiye yönetiminin kurulmasına ortam hazırladı¹⁰. Sefer masraflarını karşılayabilecek durumda olmayan devletin halkın desteğini sağlamaya çalışacağına da şüphe yoktur¹¹.

Osmanlı İmparatorluğu Navarin Baskını'ndan sonra kendini toparlamaya fırsat bulamadan yeni bunalımlarla karşı karşıya kaldı. Yunanistan bağımsız oldu. Fransa Cezayir'i işgal etti¹². Mehmet Ali Paşa'nın ayaklanması, Osmanlı devletini Rus yardımına başvurmak zorunda bıraktı. Hünkâr İskeleyi Antlaşması, Yorga'nın deyimiyle bir *vasallık* antlaşması idi¹³.

Macar Mültecileri Sorununun Gelişmesi

1848 yılında Fransa'da patlak veren ve işçi sınıfının damgasını taşıyan ihtilal Avrupa'nın her yerinde etkisini gösterdi. Macarlar, bağlı buldukları Avusturya'ya karşı ayaklanarak yeni bir anayasa istediler. Kossuth, kendini cumhurbaşkanı ilan etti. ayaklanma Rusya'nın yardımıyla bastırıldı.

Dağılan liberallerin büyük bir kısmı Türkiye'ye sığındı¹⁴. Eflak-Boğdan'da da ayaklanmalar çıktı. Eflak'ta bağımsızlık taraftarları geçici bir hükümet kurdu. Rusya'nın müdahalesi ve Türk ordusunun harekete geçmesi sonucunda bir uzlaşmaya varıldı.

Ruslar tarafından kovalanan Macar, Leh ve İtalyanlardan oluşan ihtilalci guruplarının, Osmanlı ülkesine sığınmaya başlamasıyla. "*Macar Mültecileri*" sorunu gündeme geldi¹⁵. Çok geçmeden Avusturya, Macarların başkaldıran âsiler olduğunu ileri sürerek Belgrat Antlaşması'na göre bunların geri verilmesini istedi. Arkadan Rusya da kendi uyruğu olan Leh mültecilerinin geri verilmesi için ayak diredi. Fakat her iki tarafın istekleri olumsuz karşılandı. Çünkü, bunların teslimi imparatorluk görkemine yani "*şan-ı şükûh-ı velinimete ve namus-ı celil-i askeriyeye uygun olmayacaktır*"¹⁶. Mültecilerin sayısı günden güne artıyordu. 23 Ağustos 1849'da Macar Cumhurbaşkanı ve ihtilalcilerin önderi Kossuth Lajos da yanındakilerle Eflak'a sığınmışlardı.

Sonunda Osmanlı Devleti, Macar ihtilal önderlerini Avusturya aleyhinde herhangi bir faaliyette bulunmamak koşuluyla Türkiye'de barındırmayı kabul etti. Mültecilerin büyük çoğunluğu Avusturya'ya gönderildi. Kossuth başta olmak üzere mültecilerin geri kalanları da Kütahya ve Halep'e yerleştirildi¹⁷.

⁸ Şamil Mutlu, "Kırım Savaşı'nın Görsel Yönu", *Savaşın Barışa*, s. 255-284.

⁹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Melin Kıratlı, Ankara 1970, s. 146.

¹⁰ Donald C. Blaisdell, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa Mali Denetimi "Duyunumummiye"*, çev. Ali İhsan Dalgıç, İstanbul 1979.

¹¹ Besim Özcan, *Kırım Savaşı'nda Mali Durum ve Teb'anın Harp Siyaseti (1853-1856)*, Erzurum 1997; Ali Akyıldız, "Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı'nın Finansmanı: İç ve Dış Borçlanmalar", *Savaşın Barışa*, s. 10-23.

¹² Ercüment Kuran, *Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)*, İstanbul 1957.

¹³ Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 377; Nihat Erim, *Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, s. 297-299.

¹⁴ Seignobos, *Histoire Politique*, s. 396-397.

¹⁵ Ahmet Refik, *Türkiye'de Macar Mültecileri Meselesi*, İstanbul 1926.

¹⁶ Atıntı: "Nejat Göyüncü", "1849 Macar Mültecileri", *Türk-Macar Kültür Münasebetleri İşığı Altında II. Rokoc. Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu*, İstanbul 1976, s. 174.

¹⁷ Göyüncü, "1849 Macar Mültecileri", *Türk-Macar*, s. 173-179.

Kırım Savaşı Öncesinde Avrupa Kamuoyu ve J. - H. Abdolonyme Ubicini

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Fransız kamuoyu öteki batı ülkeleriyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na karşı cephe almış bulunuyordu. Mora Ayaklanması sırasında hemen hemen bütün Avrupa ülkeleri Türkiye'nin karşısında idi. Navarin Baskını'nın Avrupa'da nasıl bir coşkuyla karşılandığı çok iyi bilinmektedir. Fransa'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra, özellikle 1830'larda liberallerin körüklediği Türk düşmanlığı yatışmış görünmektedir. Fakat Mehmet Ali Paşa'nın Fransa'ya ekonomik, askeri, teknik vb. işbirliği sonucunda ona duyulan hayranlık oldukça artmış bulunuyordu. Fakat 1839 yılının bunalımlı aylarında Fransız kamuoyunda Türklere karşı pek şiddetli saldırılara rastlanmıyordu¹⁸. Türkiye'de Tanzimat'ın ilanı, Fransız kamuoyunda çok olumlu karşılandı. Hattı Hümayun'un Fransızca çevirisi *Takvimive-kayı*'de verilmişti. Fransız gazetelerinde de çevirinin yer aldığı görülmekte, Tanzimat'ın "*Avrupai bir devrim*", "*meşrutî bir ferman*", olarak algılandığı ve yorumlandığı anlaşılmaktadır. Hele Babiâli'nin Kapitülasyonlara dokunmayacağını anlaşılmaması Fransa'daki havayı büsbütün yumuşatmıştır¹⁹. Özellikle II. Mahmut'un Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki eşitliğe önem vermesi çok olumlu karşılanmıştı.

Kırım Savaşı öncesinde, Türkiye'nin çok geniş ölçüde önce Fransa'da sonra bütün Avrupa'da tanınmasında Fransız gazeteci, yazar ve tarihçisi J.-H. Abdolonyme Ubicini çok büyük bir rol oynadı²⁰. Ubicini, 1847 Eylülünde Türkiye'ye geldi. Türkçeyi çok iyi biliyordu. Türklerle, özellikle dönemin belli başlı yüksek düzeyde devlet adamlarıyla iletişim kurdu. Paris'te görev yapan Türk diplomatlarını da yakından tanıyordu. Onlarla bilgi alışverişinde bulunmuştu. Türkiye ile ilgili gözlemlerini 1850 Mart'ından başlamak üzere, mektuplar halinde yayınlamaya başladı. Bu mektuplar, Tanzimat'ın uygulandığı dönemin çok ilgi çekici belgeleri olarak görülmektedir. Ubicini, İstanbul'da bulunduğu sırada Eflak ve Boğdan'da çıkan olaylar üzerine oraya da gitti. Yeniden İstanbul'a döndü.

Ubicini şunu çok iyi biliyordu ki Türkiye hakkında Avrupa'da pek çok peşin hükümler, iftiralar, malsallar dolaşıyordu. Bu yargıları düzeltmek için kolları sıvadı; reform taraftarlarının ve buna karşı olanların düşüncelerini eleştiri süzgecinden geçirdi. Peşin yargıları bir yana bıraktı. Tanzimatın getirdiği kurumları ayrıntılı olarak değerlendirdi. Tanzimatın getirdiği yeniliklerin gerekli olduğunu savunurken de Türk halkını yakından tanımaya çalıştı. *Le Moniteur Ottoman*'da çıkan mektupları iki cilt olarak Paris'te 1851'de *Lettres sur la Turquie* başlığı altında yayımlandı. Bu mektuplar İngilizceye ve diğer dillere çevrildi. Yakın bir zamanda ilk cildi Türkçeye de kazandırıldı. İşte Avrupa kamuoyunun Türkiye ve Türkleri yakından tanınmasında bu mektuplar belirleyici bir rol oynamıştır. Mektupları daha başka eserleri izledi. Ubicini, Batı dünyasında en büyük Doğu uzmanlarından biri olarak kabul gördü.

Ubicini, Avrupa'nın nabzını da tutuyordu. Öyle ki Kırım Savaşı'ndan önce, Rusya ile olası bir çatışmada, Avrupa devletlerinin Türkiye'yi yalnız bırakmayacakları kanısına varmıştı. Yorga bu konuda şunları yazmaktadır²¹: "O vakit Fransızlar arasında Türkiye'yi en iyi tanıyan Ubicini, kehanette bulunurcasına şöyle yazıyordu: Eğer Abdülmecit'in modernleştirilmiş Osmanlı Devleti, günün birinde kendini müdafaa etmek için yeni bir istilaya karşı savaşmak zorunda kalacak olursa, "harp sahnelerinde tek başına kalmayacaktır".

"Hasta Adam"ın Mirası

Rus baskısı Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerinde her geçen gün artıyordu. Çar Nikola, Abdülmecit'in devletinin tamamen parçalanmasını istiyor ve Ayasofya kubbesi üzerine tekrar hacın dikilmesi için²² hiçbir fırsatı kaçırmıyor, bu gergin ortamda 9 Ocak 1853 günü, Saint Petersburg'un kışlık sarayında verilen bir baloda İngiliz elçisi Sir George Hamilton Seymour'a düşüncelerini şöyle açıklıyordu:

¹⁸ Sabri Esat Siyavuşgil, "Tanzimat'ın Fransız Elkârı Umumiyesinde Uyandırdığı Akisler", *Tanzimat*, I, İstanbul, 1940, 747-756.

¹⁹ Siyavuşgil, "Tanzimat'ın...", *Tanzimat*, I, 756.

²⁰ Ubicini için bk. Stefanos Yerasimos, "Ubicini, Jean-Henri", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, VII, 319.

²¹ Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 447.

²² Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 447.

“İngiltere için beslediğim duyguları bilirsiniz. Bence iki hükümetin, yani İngiliz hükümetiyle hükümetimin anlaşması esastır... Biz anlaştıktan sonra, Batı Avrupa devletleri umurunda değil, Ne düşünürlerse düşünsünler, bence hiçbir değeri yok... Türkiye’ye gelince, bu bambaşka bir sorundur. Bu ülke bunalmış bir durumdadır. Başımıza pek çok işler çıkabilir. Kollarımız arasında hasta bir adam var. Çok hasta. Size açıkça söyleyeyim, gereken bütün tedbirleri almadan önce onu günün birinde kaybetmemiz büyük felaket olacaktır.”²³”

Çar 14 Ocak 1853 günü, yeniden ve daha uzun boylu olarak İngiliz elçisiyle konuştu. Düşüncelerini biraz daha açarak şöyle dedi: “Türkiye ansızın ölebilir. Bu takdirde üzerimizde kalacaktır. Türkiye ölünce bir daha dirilmemek üzere ölecektir. Ölüncü onu bir daha diriltemeyiz. Böyle bir olay karşısında kargaşalık, anarşi ve hatta bir Avrupa savaşı karşısında kalmaktansa, önceden tedbirler almak daha akıllıca bir hareket olmaz mı? Hükümetinizin dikkatine sunmanızı istediğim sorun işte budur.”²⁴

20 Şubat 1853 tarihinde Çar İngiliz elçisiyle bir kez daha görüştü. Çar bu kez elçiye Eflak ve Boğdan’ın fiilen Rusya’nın himayesinde bulunduğunu, Sırbistan ve Bulgaristan’ın da kopup Rus himayesine girebileceklerini; buna karşılık Mısır ile Girit’in de İngiliz himayesi altına alınabileceğini söyledi. Çar, İngiltere ile genel nitelikte gizli bir antlaşma yapmak istiyordu.

Rusya’nın yayılma siyaseti, Rusların Akdeniz’e inmesi ve Hind yolunu kesmesi anlamına geliyordu. Lord J. Russel, Kırım Savaşı öncesinde şu açıklamayı yapmıştı²⁵: “Rusya’yı şimdi Tuna kıyılarında durduramazsak, günün birinde İndus kıyılarında durdurmak zorunda kalacağız”. İngiltere’nin İstanbul elçisi Stratford Redcliffe de aynı düşüncede idi.

Kutsal Yerler Sorunu

İngiltere’nin, Çar’ın Osmanlı İmparatorluğu’nun paylaşılması yolundaki önerilerini kabul etmemesi üzerine Rusya, tek başına yeni yollar aradı. Kutsal yerler sorununu gündeme getirmekte gecikmedi. İsa’nın doğduğu, büyüdüğü, Hıristiyanlığı yaydığı, çarmıha gerildiği, Meryem’in de yaşadığı yerlerde birçok kilise ve ziyaret yerleri yapılmıştı. Aynı zamanda Kudüs Latin krallığı döneminde burada yaşayıp ölen kralların mezarları da bu ziyaret yerleri arasındaydı. Bütün bu ziyaret ve ibadet yerlerinin²⁶ bakımı ve hizmetleri çeşitli Hıristiyan mezheplerine mensup din adamları tarafından yürütülüyor, kendilerine buralarda bir takım haklar, ayrıcalıklar verilmiş bulunuyordu. Kutsal yerlerin her bir kısmı üzerinde Ortodoksların, Latinlerin ve Ermenilerin hak ve ayrıcalıkları vardı.

Kutsal yerler sorunu, zamanla mezhepler arasında bir çekişme konusu olmakla kalmamış Rusya ve Fransa gibi iki büyük devlet arasında da bir sürtüşmeye dönüşmüştür. Katoliklerin koruyucusu Fransa, Ortodoksların koruyucusu da Rusya idi. Rusya, Kaynarca Antlaşması’nın²⁷ 7. maddesini dilediği biçimde yorumlayarak Türkiye’deki bütün Ortodoksların üzerinde hak iddia ediyordu²⁸. Fransa 1536, 1690 ve 1740 Kapitülasyonlarına dayanarak Kutsal yerler üzerindeki ayrıcalıklarını pekiştirmeye çalışıyordu.

1847 yılı sonbaharında ortaya çıkan bir olay, iki mezhep mensupları arasındaki çekişme ve gerginliği son derece arttırdı. Beytüllahm’da eskiden Katolıklara ait iken sonradan Ortodokslar tarafından zabt edilmiş olan Mevlid-i İsa Mağarası’nda, üzerinde *hic de virgine Maria Jesus Christus notus est* yazıtı bulunan ve efsaneye göre üç kralı temsil eden bir yıldız vardı. Bu yıldızın İsa’nın beşiğine ait olduğu söyleniyordu. 1 Kasım 1847 günü Ortodoksların bir âyini sırasında bu yıldız birden ortadan kayboldu. Katolikler, Ortodoksların bu yıldızı çaldıklarını ileri sürdüler. Bunun üzerinde karşılıklı şikâyetler yağmaya başladı²⁹. Sorun giderek alevlendi, dallandı. Papa ve Fransız hükümeti padişah katında bir takım girişimlerde bulunmaktan geri kalmadılar.

²³ Bilâl N. Şimşir, “Kırım Savaşı Arifesinde Mustafa Resid Paşa’nın Yazışmaları”, *Mustafa Resid Paşa ve Dönemi Semineri*, Bildiriler, Ankara 1987, s. 78-79: “Tenez, nous avons sur les bras un homme malade-un homme gravement malade...” (Belge 1).

²⁴ Şimşir, “Kırım Savaşı”, *Mustafa Resid Paşa*, 78, Belge 2: “I beg you to believe, he may suddenly die upon our hands...”

²⁵ Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 221.

²⁶ Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 223.

²⁷ Erim, *Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, I, 121.

²⁸ Bu yanlışlık şurada düzeltilmiştir. Roderic H. Davison, “Küçük Kaynarca Antlaşmasının Yeniden Tenkid”, çev. Erol Aköğretmen, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 10-11 (1979-80), s. 343-368.

²⁹ Bekir Sıtkı Baykal, “Makamat-ı Mübareke Meselesi”, *Belleken*, 90 (1959), s. 244; Hayrettin, *1270 Kırım Muharebesinin Tarih-i Siyasisi*, İstanbul 1326, s. 64-88, 145-162.

Fransız elçisi işi bir an önce bitirmek üzere sürekli Babiâli'ye başvuruyor ve Fransız notasının yanıtını istiyordu. Hariciye Nazırı Âli Paşa, 22 Aralık 1851'de hükümetin cevabi notasını verdi. Bu cevabi notada Âli Paşa, Babiâli'nin antlaşmalara daima bağlı kaldığını ve bunları yürürlükte saymakta devam ettiğini bildiriyor, değişik Hıristiyan mezheplerine mensup olanların ellerinde kadim senetleri bulunduğunu, bundan ötürü sorunun karma bir komisyonda incelenmesinden sonra kesinlik kazanacağını dile getiriyordu³⁰. Bu yanıt Fransa'yı tatmin etmediği gibi yeni elçi General Lavalette, daha büyük bir çabayla işin arkasına düştü. Babiâli sorunu enine boyuna tartışmak üzere içinde Osmanlı hükümetinin ve Fransa'nın temsilcileri bulunduğu bir karma komisyon kurdu. Eldeki belgeleri inceleyen komisyon, Fransa'nın iddialarının yerinde olduğunu kabule eğilimli görünüyordu³¹. Fakat karma komisyonun işi bitmeden Fransız elçisi yeni bir öneri getirdi. Rumlardan geri alınması istenen ziyaretgâhlardan altısının halen ortaklaşa kullanıldığını, geri kalan üçünün ise sırf Ortodokslara ait olmaktan çıkarılarak bundan böyle bunların da müşterek hale konursa sorunun çözüleceğini bildirdi³². Ancak Babiâli, kutsal yerlerin hepsini müşterek hale getirerek sorunu çözmek düşüncesindeydi. Elçi buna yanaşmadı ve artık İstanbul'da duramayacağını bildirerek Osmanlı hükümetini tehdit etti.

Bütün bu gelişmeler sırasında Babiâli, Rusya'nın alacağı tavrı merak etmiyor değildi. Çünkü Rusya, daha sorunun çıkışından beri gayri resmi uyarılarda bulunmuş, Kudüs'te statükonun korunması gerektiği üzerinde durmuştu. Şimdi de Rus sefiri Titof, çarın gizli bir mektubunu padişaha sunuyordu³³. Mektubunda çar, sorunun tartışılmasının bile gereksiz olduğunu bildiriyordu. Statükonun bozulması halinde, siyasal ilişkilerin kesilebileceğini Rus elçisi açıkça dile getiriyordu. Bu durumda Babiâli, Fransa ile tek yanlı bir antlaşma yapmaktan kaçındı.

Babiâli'nin bütün ziyaretgâhları ortak hale getirilmesi önerisi de kabul görmedi³⁴. Müşterek komisyon feshedildi ve tamamen Türklerden oluşan yeni bir komisyon kuruldu; bazı kararlar alındı³⁵. Ancak sorun yine de çözülmüş olmuyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmak için İngilizlerle yaptığı görüşmelerden olumlu bir sonuç alamayan çar, sorunu kendisi çözmeye karar verdi. Osmanlı İmparatorluğu'nu koruyuculuğu altına almak için harekete geçmekte gecikmedi.

Mençikof'un Gövde Gösterisi

Rus çarı, Babiâli üzerinde bir baskı kurup amacına ulaşmak için, elçi olarak Mençikof'u kalabalık bir heyetle İstanbul'a göndermeye karar verdi. Mençikof prens, amiral, deniz işleri bakanı ve Finlandiya genel valisi gibi rütbe ve unvanları şahsında topluyordu. Elçilik heyeti, çevresindeki prens ya da yüksek rütbeli subaylarla daha çok bir başkomutan ile kurmay heyetini andırıyordu. Kendisine verilen talimat³⁶, Kudüs'teki kutsal yerler üzerinde Katoliklere tanınan hakların onlardan geri alınması ve bunların Ortodokslara verilmesi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ortodoksların Rusların himayesinde olduklarının tanınması, son çözümlenmede çarla padişah arasında bir savunma ittifakı yapılması gibi esasları kapsıyordu.

Mençikof, Balkan sınırındaki Rus kuvvetlerini, Sivastopol'daki Rus donanmasını teftiş ettikten, yapılan manevraları izledikten sonra bir savaş gemisiyle 28 Şubat 1853'te İstanbul'a geldi. Onun Tophane'de büyük bir gövde gösterisiyle karaya çıktığı, özellikle yerli Rumlar tarafından görülmemiş bir tantana ile karşılandığı biliniyor. Mençikof, 2 Mart günü sivil elbiseyle³⁷ meydan okuyan bir tavırla Babiâli ziyaretine başladı. Doğrudan doğruya padişahın eniştesi olan Sadrazam Mehmet Ali Paşa'ya gitti. Hariciye Nazırı Fuat Paşa'yı ziyaret etmemesi aldığı talimata bağlıydı. Üstelik açıktan açığa onu aldatici bir nazır anlamına gelen "*ministre fallacieux*"³⁸ olarak nitelemekten çekinmedi. Onunla görüşmek niyetinde olmadığını söyledi. Oysa Fuat Paşa, üniformasını giymiş olduğu halde makamında Mençikof'u

³⁰ Baykal, "Makamat-ı Mübareke", *Bellekten*, 90, s. 246-247.

³¹ A. Fuat Türkgeldi, *Mesail-i Mühime*, I, zeyl 1.

³² Baykal, "Makamat-ı Mübareke", *Bellekten*, 90, s. 247.

³³ Baykal, "Makamat-ı Mübareke", *Bellekten*, 90, s. 248. Türkgeldi, *Mesail-i Mühime*, I, zeyl 2 (Çarın mektubunun çevirisi ve Sultan Abdülmecit'in yanıtı).

³⁴ Baykal, "Makamat-ı Mübareke", *Bellekten*, 90, s. 248.

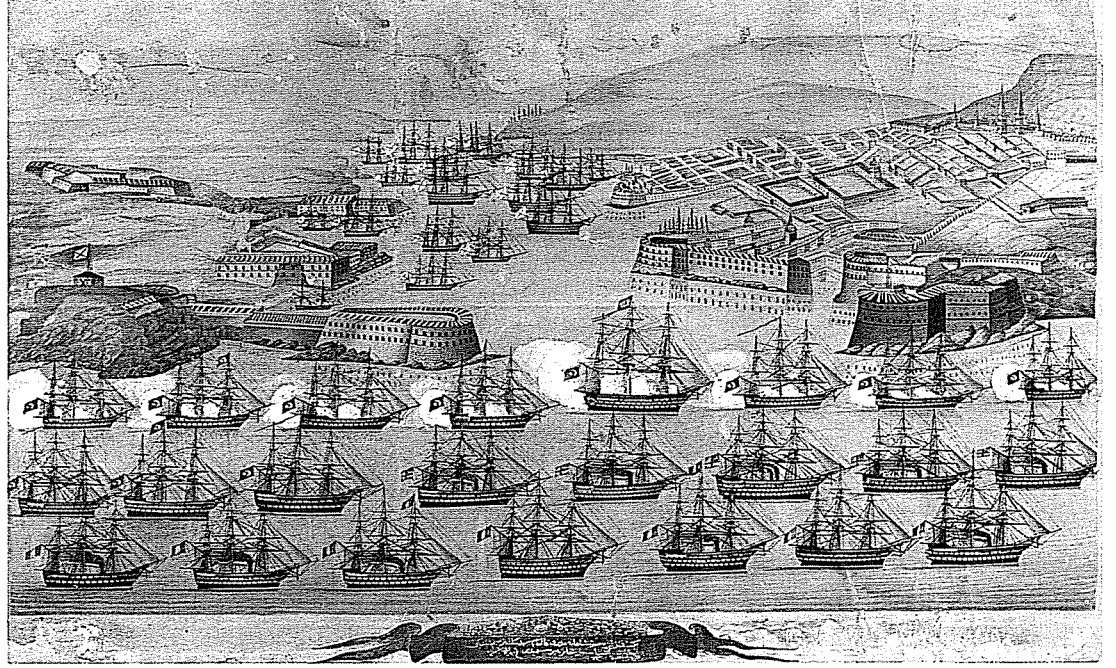
³⁵ Karat, *Osmanlı Tarihi*, V, 226; Baykal, "Makamat-ı Mübareke", *Bellekten*, 90, s. 249-252.

³⁶ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)*, Ankara 1970, s. 72.

³⁷ "Üzerinde Sokak elbisesi olduğu halde" (Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 455; krs. Felix Bamberg, *Geschichte der orientalischen Angelegenheiten im Zeitraume des Pariser un des Berliner Friends*, Berlin 1888, s. 54-56). Bununla birlikte Mençikof, "o sırada menküben yatısında ikamet etmekte bulunan sadr-ı esbak Hüseyin Paşa'nın ziyaretine kasden üniforma ile gitmiştir" (Türkgeldi, *Mesail-i Mühime*, I, 14.

³⁸ Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 455.

Sivastopol'un Kuşatılması,
Ressam; Seyit Ali Efendi
(Deniz Mützesi, Dem. Nr. 562).

bekliyordu. Mençikof'un diplomatik kuralları hiçe sayan bu tutumu karşısında Fuat Paşa, görevden çekilmek zorunda kaldı. Yerine Rifat Paşa getirildi³⁹. Fuat Paşa'nın söylediğine göre, Mençikof'un bu tavır karşısında istifa etmesi gerekmezdi. Fakat Mençikof'un baskısı karşısında yine de azledilmesi gündeme gelebilir, "ve o suret daha ziyade dokunaklı olur idi"⁴⁰.

Mençikof, 8 Martta padişah tarafından kabul edildi. Babiâli nezdinde olağanüstü elçiliğini gösteren itimatnamesini sundu. 16 Mart'ta isteklerini açığa vurdu⁴¹. Burada Mençikof, Babiâli'nin bir yıl önce verdiği sözde durmadığı için çarın kişisel ve dinsel duygularının⁴² yara aldığı belirtiyor, gelecek için güvence istiyordu; 19 Nisan'da, Babiâli'ye bir nota verdi. Bu notada alışılmadık biçimde hakaret edici sözler kullanıyordu⁴³. Yine bir takım güvenceler istiyor ve bunların resmi taahhüt niteliğinde bir *sened*'e bağlanmasını talep ediyordu⁴⁴.

İngiliz elçisi bu sırada İstanbul'a dönmüş ve Babiâli'nin Mençikof karşısında kararlı bir tutum takınmasında önemli bir rol oynamıştır. Babiâli'nin onun öğütlerine uyduğuna şüphe yoktur. Elçi Lord Stratford Canning, Rifat Paşa'yla görüşmüş ve ona izlemesi gereken yol hakkında öneriler sunmuştur⁴⁵.

Buna göre, kutsal yerler sorunu, Rusya'dan gelecek diğer önerilerden ayrı tutulmalıdır. Bu yol, hem Rusya'yı hem Fransa'yı memnun edecektir. Prens Mençikof'un başka öneriler sunması halinde, bunların içeriği tam olarak bilinmeden tartışmaya girilmemelidir. Sultanın egemenliğini kısıtlayan her maddeyi reddetme hakkı kullanılmalıdır.

Bu önerilerle İngiltere, aracı ve Babiâli'yi teskin edici bir tutum sergiledi. Babiâli'nin Rus önerileri karşısında kararlı davranmasında elçi Stratford'un önemli bir rol oynadığına şüphe yoktur⁴⁶.

5 Mayıs'ta, o zamana kadar görevinin gerçek niteliğini açığa vuran Mençikof, Babiâli'ye yeni bir takrir sundu. Bunu bir ulti-matom şekline soktu. Rus çarının Rum reayası üzerindeki meşru hami sıfatının tanınması koşuluyla Rusya ile Osmanlı Devleti arasında sürekli bir ittifak önerdi⁴⁷. Mençikof, takririne bir de istediği senedin taslağını ekledi⁴⁸. Babiâli, padişahın hükümlerlik haklarını korumada kararlı olduğu için Mençikof'un önerisini reddetti.

³⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamları*, İstanbul 1969, s. 156.

⁴⁰ İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 157-158. İnal'ın sözlü kaynaklardan aktardığına göre Reşit Paşa, üç dört ay içinde Rusya'nın İstanbul'a Mençikof adında bir temsilci göndereceğini, böylece hükümette değişiklik olacağını ve Fuat Paşa'nın makamında duramayacağını söylemişti (göst. yer).

⁴¹ Ubiçini, *Question d'Orient*, s. 37-38.

⁴² Ubiçini, *Question d'Orient*, s. 37; "Et par cela même blessé les convictions religieuses de l'Empereur et manqué aux égards dus à sa personne".

⁴³ Ubiçini, *Question d'Orient*, s. 39-41.

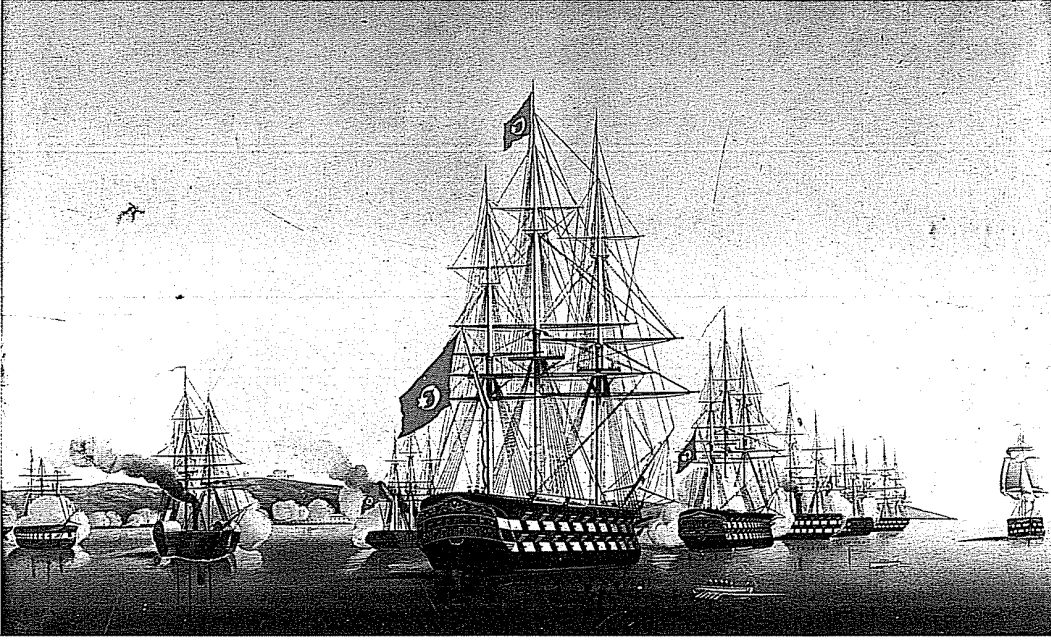
⁴⁴ Ubiçini, *Question d'Orient*, s. 41: "Un sened ou convention pour la garantie du statu quo strict des privilèges du culte catholique [orthodoxe] greco - russe de l'Eglise d'Orient".

⁴⁵ *Türkiye Anıları*, s. 118.

⁴⁶ Bamberg, *Geschichte*, s. 64.

⁴⁷ Tükün, *Boğazlar*, s. 237; Ubiçini, *Question d'Orient*, s. 46-49.

⁴⁸ Ubiçini, *Question d'Orient*, s. 50-52.

Mençikof'un tehditleri, İstanbul'u terk ederken bile sürüyor, isteklerini kuvvet yoluyla elde edeceğini söylüyordu⁴⁹. Babiâli'de toplanan meclis de, Rus isteklerini reddetti.

Mençikof, isteklerinin kabul edilmemesi halinde ilişkileri kesip İstanbul'u terk edeceğini bildirdi. Bunun sorumluluğunu da Osmanlı hükümetine yükliyordu. Bu arada Osmanlı hükümetinde önemli bir değişiklik oldu ve Reşit Paşa, Hariciye Nazırlığına getirildi (13 Mayıs). Prens Mençikof, 21 Mayıs'ta İstanbul'dan ayrıldı.

Prens Mençikof'un İstanbul'daki tutumu, davranış ve dayatmaları Viyana'da önemli bir yankı bulmuş "erbab-ı politika zihinlerinde azim telaş hasıl olarak cümle nazarında dahi İstiklal-i Devlet-i Aliyyeyi mahv edercesine meydana koydukları teklifatı hoş görünmemiş"⁵⁰ti.

Prens Mençikof'un İstanbul'dan, "padişahın tokadını yanaklarında duyumsayarak" eli boş dönmesi, Rus başbakanı Kont Nesselrode'u harekete geçirdi. Başbakan, Reşit Paşa'ya 19 (31) Mayıs 1853 tarihini taşıyan bir mektup gönderdi. Bu mektubunda Nesselrode, Mençikof'un davranışını haklı buluyor, diplomatik ilişkilerin kesilmesinden doğacak sonuçları Reşit Paşa'nın takdir edeceğini söylüyor, prensin bıraktığı takrir müsveddesinin sekiz gün içinde değiştirilmeksizin (*sans variantes*) imzalanarak Hocabey (Odesa)'de bulunan elçilerine yani Mençikof'a gönderilmesini istiyordu. Aksi takdirde Rus ordularının birkaç hafta içinde sınırları geçeceğini ihtar ediyordu⁵¹. Reşit Paşa, verdiği yanıtta "sahihan derkâr olan imkânsızlık" nedeniyle Rus isteklerinin yerine getirilemeyeceğini bildiriyordu⁵².

Baskın Öncesi

Rusya Eflak ve Boğdan'ı işgal etmişti. Reşit Paşa, Rus Başbakanı Nesselrode'a bir mektup yazarak, Eflak ve Boğdan'ın işgalini protesto etmek zorunda kalan Babiâli'nin Rusya'ya karşı iyi duygular beslediğini vurguladı. Rusya'nın eski ayrıcalıklarının yineleyen ferman örneklerini de ekledi. Bunlar, Viyana elçiliği aracılığıyla Rus başbakanına iletildi⁵³.

⁴⁹ Ubicini, *Question d'Orient*, s. 62-66.

⁵⁰ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)*, Ankara 2006, s. 5.

⁵¹ "Dans quelques semaines ses troupes recevront l'ordre de passer les frontières de l'Europe".

⁵² Yukarıda anılan eserler.

⁵³ Şimşir, "Mustafa Reşit Paşa'nın", *Mustafa Reşit Paşa*, s. 88, belge 39.

Reşit Paşa, 23 Temmuz 1853 günü İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya elçilerini Balta Limanı'ndaki yalısına çağırdı. Babiâli'nin Rusya'ya göndermeyi kararlaştırdığı nota taslağını elçilere sundu. Burada Ortodokslara verilen haklar yineleniyor ve Babiâli'nin daha ileri gidemeyeceğini belirtiyordu. Büyük devletlerin Viyana'da hazırlamış oldukları nota projesi de Rusya tarafından reddedildi⁵⁴. Artık diplomatik etkinlikler yerini savaşa bırakıyordu.

Öte yandan İslam kamuoyu İstanbul'da kabarmış bulunuyordu. Talebe-i ulûmun yaptığı gösteriler etkili oldu⁵⁵. 25 Eylülde Çırağan Sarayında toplanan 160 kişiden oluşan mecliste durum yeniden değerlendirildi ve savaş durumunun kabul edilmesi için padişahın karar vermesi isteğine Abdülmecit olumlu yanıt verdi. Şumnu'da bulunan Osmanlı ordusu komutanı Ömer Paşa'ya gereken talimat verildi⁵⁶. Rusya'ya resmen savaş ilan edilmiş oluyordu⁵⁷.

Elçiliklere gönderilen beyanname müsveddesinde savaş ilanının nedenleri açıklanıyor, "*Rusya tüccar sefaini hakkında şiddet tarafına gidilmemesi...*" gerektiği üzerinde duruluyor, dost devletlerin ticaret gemilerine ise Boğazların açık bırakıldığı belirtiliyordu⁵⁸. Ömer Paşa da Prens Gorçakof'a gönderdiği 4 Ekim 1853 tarihli mektupla, Memleketeyn'in yani Eflak-Boğdan'ın tahliyesini talep ediyordu⁵⁹. Ancak Gorçakof bu isteği geri çevirdi. Küçük Eflak'ta toplanmış olan Ruslar, Niş-Sofya yolunu elde etmeyi düşünüyorlardı. Buna karşılık Ömer Paşa, Tuna'nın sol kıyısında bulunan Kalafat'ı tahkim ettirdi. Babiâli'nin gösterdiği gerekçe üzerine İngiliz ve Fransız donanmaları İstanbul'a girdiler. 5 Kasımda Tuna'nın sol kıyısındaki Olteniça'da Rus kuvvetleri yenilgiye uğradı. Ancak Ruslar Gümrü ve Ahıska'yı da tehdit ediyorlardı⁶⁰.

Donanma ve Karadeniz'in Güvenliği

Karadeniz'deki Osmanlı donanması Rus donanmasından epeyce zayıftı. Özellikle Navarin'den sonra yapılan düzeltmeler pek köklü ve yeterli olmamıştı. Karadeniz'de Rus donanmasının dolaştığı haberleri İstanbul'a ulaşıyordu. Anadolu ordusu ile İstanbul'un bağlantısı denizden sağlandığı için koruma önlemlerinin alınması zorunluydu. Hatta kıyı kentlerinin ve ticaret gemilerinin de korunması gerekiyordu. İstanbul'un korunması için 12 gemilik bir filo düzenlendi. Erkân-ı Harbiye Reisi Ahmet Paşa'ya bununla ilgili bir de talimat gönderilmişti. Bu talimata göre, gerekirse filo Rus donanmasıyla savaşa girişebilecekti. Ancak donanmanın üstünlüğü sezilirse savaşa girişmekten çekinilecekti. Filo komutanının emirlerine gemi kaptanlarının ve süvarilerin itaat edeceklerine dair uyarıda bulunulmuş ancak kaptan paşanın Rusya kıyılarına kadar gidebileceği kaydı da konulmuştur. Talimatı Kaptanıderya Mahmut Paşa'nın da okuduğu anlaşılmaktadır. Talimatın hazırlanış tarihi ile Mahmut Paşa'nın okuduğu tarih aynı olup 28 Kasım 1853 (27 Safer 1270)'tür. Bu tarihle Sinop baskını arasında sadece bir günlük fark bulunmaktadır⁶¹:

Kafkas ordusunu asker ve mühimmat bakımından destekleyen gemilerin güvenliği ve kıyıların korunması görevini üstlenen Osmanlı filosu, 5 Kasımda İstanbul'dan hareketle denize açıldı. Osman Paşa ve Hüseyin Paşalara verilen talimatta Rusya ile Osmanlı Devleti savaş halinde olduğu hatırlatılıyor, Karadeniz'de geçip gidilen mahallerde Rus harp gemilerine tesadüf edilebileceği üzerinde duruluyordu. Uygun ve başarı elde edilebileceği sanılan durumda ise hemen saldırılması emrediliyordu⁶². Bu konuda çok dikkatli olunması gerekiyordu. Bir süre Karadeniz'de dolaşan bu filonun gemileri havanın kötüleşmesi ve fırtına nedeniyle 13 Kasım ve onu izleyen günlerde Sinop Limanı'na gelip demirlediler. Osman Paşa'nın Kapudanlık makamına yazdığı 19 Kasım günlü raporundan anlaşıldığına göre; şiddetli fırtına dolayısıyla buyruğundaki gemilerden Navek-i Bahri Fırkateyni ile Fevz-i Ma'bud Korveti Sinop Yarımadası'nı dolaşamayıp yollarını kaybetmişler, ancak havanın düzelmesiyle gelip asıl filoya katılmışlardı⁶³. Sinop limanında toplanan gemiler, tutuldukları fırtına yüzünden perişan olmuşlardı. Mürettebat soğuktan öyle üşümüş ve ıslanmıştı ve o derece yorgun düşmüşlerdi ki limana girdikten sonra bir süre yelkenlerini saramaz duruma gelmişlerdi⁶⁴.

⁵⁴ Şimşir, "Mustafa Reşit Paşa'nın", *Mustafa Reşit Paşa*, s. 88-89, belge, 40-41; başbakanlık, *Kırım Savaşı*, s. 27-32.

⁵⁵ Öğrencilerin çeşitli yerlere yapıştırdıkları yaftalar için bk. Cevdet Paşa, *Tezâkir*, yay. M. C. Baysun, Ankara 1953, I, 24.

⁵⁶ Karal, *Osmanlı Tarihi*, s. 233.

⁵⁷ Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 467.

⁵⁸ Başbakanlık, *Kırım Savaşı*, 32, 44.

⁵⁹ Başbakanlık, *Kırım Savaşı*, 39-40.

⁶⁰ Mücteba İlgürel, "Rus donanmasının Sinop Baskını", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988, s. 166.

⁶¹ BOA, I, Hr. 5182/26; krs. Başbakanlık, *Kırım Savaşı*, s. 137-138, belgenin lıpkıçekimi, 385; İlgürel, "Rus Donanmasının", s. 167-168.

⁶² BOA, İr. Hr. 5182, L. 6.

⁶³ Besim Özcan, *Rus Donanmasının Sinop Baskını (30 Kasım 1853)*, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora tezi), 1990, s. 86.

⁶⁴ Saim Besbelli, *1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekâtı*, Ankara 1977, s. 41-42.

Rus, Nahimov Komutasında		Türk, Osman Paşa Komutasında	
Paris	120	Nizamiye	62 (64)
Grandük Kostantin	120	Nesim-i Zafer	60 (48)
Teri Sivyatitelya	120	Navek-i Bahri	58 (42)
İmparatoriçe Mariya	84	Dimyat	56 (42)
Çeşme	84	Kaid-i Zafer	54 (22)
Rostislav	84	Avnillah	44 (50)
Kulefahi	54	Fazlullah	44 (48)
Kagol	44	Necim Feşan	24 (22)
Kırım (buharlı)	4	Feyz-i Mabud	24 (22)
Kersenes (buharlı)	4	Gül Sefid	22 (22)
Odessa (buharlı)	4		
Taif (buharlı)	(12)		
Ereğli (buharlı)	(10)		

Bu güç dengesizliği, daha doğrusu Rus donanmasının sayısal üstünlüğü açıkça görülmektedir. Ayrıca Rus gemileri Türklerin bilmediği ateşli güllerle yani hedefte patlayan mermilerle donatılmıştı⁷⁰. Bu mermiler, Rus gemilerinde ilk kez kullanılıyordu. Rus filosunda üç, Türk filosunda ise iki buharlı gemi vardı. Rus amirali, Karadeniz'deki fırtınaya karşın Sivastopol'a dönmemiş Karadeniz'deki devriye gezisine devam etmiş ve Türk filosunun Sinop dolaylarında dolaştığını haber almıştı⁷¹. Türk filosunda, o zamanın zirhlisi demek olan kalyonlardan bir tane bile yoktu. Oysa Rus filosunda 6 kalyon bulunuyordu.

Amiral Nahimov, 19 Kasım günü Sinop yönüne hareket etti. Çıkan fırtınada ağır hasar gören bazı gemilerini merkez üs olan Sivastopol'a gönderildikten sonra, 24 Kasım günü, Sinop yakınlarına ulaştı. Türk filosunun Sinop Limanı'nda yatmakta olduğunu gördü. İsteddiği yardım gelinceye kadar yeni bir keşif yapmış, Türk gemilerinin kıyı boyunca yarım daire şeklinde bir hat üzerinde, 15 kulaçta demirli olduğunu kavramıştı⁷². Böylece limanı abluka altına almıştı. Bu arada gelen gemiler, 28 Kasım'da Sinop önünde filoya katıldılar. Bu arada İstanbul'dan filoya gönderilen emirde Sinop gibi savunmasız bir limanda yatmasının tehlikesi üzerinde durulmuş ve hemen Boğaz'a dönmesi emredilmişse de bu emir yerine ulaşmadan baskın yapılmıştı⁷³.

Rus Amirali Nahimov, diğer gemi komutanlarıyla bir toplantı yaparak baskına altı kalyonun katılmasına karar verdi. İki fırkateyn de liman dışında pusuda bekleyecekti. Daha sonra da Nahimov'un yanına yazdırdığı emir okundu. Bu emirnamenin son bölümünde şöyle denilmekteydi⁷⁴:

Vazifenizi mutlaka yerine getirmenizi istiyorum. Çünkü hükümdar olan imparator ve Rusya, Karadeniz filosundan şiarlı kahramanlıklar beklemektedir. Beklenenleri haklı çıkarmak bize bağlıdır.

Sinop Limanı'ndaki gemiler, kıyı boyunca yarım daire şeklinde bir hat üzerinde demirlemişti. Kıyı şeridindeki beş batarya tarafından korunmaktaydı⁷⁵. 29 Kasım'da gece şiddetli bir rüzgâr esiyor ve sürekli yağmur yağıyordu. 30 Kasım sabahı yağmur hafiflemiş fakat sis kaybolmamıştı. Kuzey rüzgârı, baskın için oldukça uygundu⁷⁶. Sisin biraz dağılması üzerine, Amiral Nahimov, savaşa karar vermiş ve filo Sinop yönüne doğru harekete geçmişti. Sabah 10.30 sularında idi⁷⁷. Demir alan Rus gemileri Sinop limanına girerek Türk filosunun karşısına sıralandı.

İki haftadan beri Sinop limanına kapanmış olan Osman Paşa, limana giren Rus gemilerinin baskın yapacaklarını tahmin etmiyordu. Türk gemilerinde yetişkin denizci pek yoktu. Yetişkin personel, Batum'a

⁷⁰ Anderson, *Naval Wars*, s. 580.

⁷¹ Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 104.

⁷² Besbelli, *1853-56 Osmanlı-Rus*, s. 44.

⁷³ Abidin Daver, "Rusların Filmini yaptıkları Sinop Deniz Savaşı, *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1947, no:8043.

⁷⁴ Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 106-107.

Özcan bu bilgileri Rus kaynaklarına dayanarak vermektedir.

⁷⁵ Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*, İstanbul 1965, s. 125.

⁷⁶ Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 111.

⁷⁷ Özcan, *Rus Donanmasının* (Rus kaynaklarından), s. 111.

cephane götüren Patrona Mustafa Paşa'nın filosuna devredilmiş böylece Sinop filosu, yeni silahaltına alınmış çiftçi gençlerle doldurulmuştu.

Patrona Osman Paşa, uykudan uyanır gibi oldu. Rusların niyetini ancak sezmişti. O nedenle gemi komutanlarına savaş için buyruk verdi. Nitekim Rus gemilerinin Türk filosunun üzerine gelmeleri üzerine ateş emri verildi. Böylece başlayan karşılıklı top atışı ortalığı cehenneme çevirdi. Nizamiye fırkateyninin sancak bordasındaki 32 top Rus gemilerine gülle yağdıyordu. Öteki Osmanlı gemileri de toplarını ateşlemişlerdi. Rus gemileri toplarını Osmanlı gemilerine çevirebilmek için hızla demirlerini denize atıp gerilen halatların da yardımıyla Osmanlı gemileriyle borda bordaya gelmeye çalışıyorlardı. Osmanlı gemilerinden atılan som güllerle ya gemilerin armalarını buduyor ya da bordalarında delikler açıyor, dahası küpeşelerini parçalıyordu. İlk aşamada Osmanlı gemileri Rus gemilerine önemli hasar vermişti⁷⁸. Sahildeki bataryalar da Rus kalyonları üzerine mermi yağdıyordu. Ancak Rusların ateş gücü eziciydi. Rus filosunun bir borda ateşinin ağırlığı yani bir bördadaki bütün toplarının bir defada attığı mermilerin ağırlığı 11.600 libre olduğu halde, Türk filosunun borda ateşi yalnız 4.000 libre ağırlığındaydı. Rus toplarının 200'den fazlası paralayıcı mermi atıyordu; Türk topları arasında bu türden mermi atan bir tek top bile yoktu⁷⁹.

İmparatoriçe Maria'nın isabetli atışlarıyla sancak gemisi Avnillah epeyce yara alarak karaya vurdu. Rus amiral gemisi bu kez ateşini Fazlullah fırkateynine çevirdi. Bu gemi de saf dışı kalarak yanmaya başladı⁸⁰. Savaş bütün hızıyla sürüyor, Osmanlı gemileri birer birer safdışı bırakılıyor, etkisiz hale getiriliyordu. Grandük Konstantin, 68 fundluk toplarıyla Navek-i Bahri Fırkateyni'ni tahrip etmiş ve gemide yangın çıkarmıştı⁸¹. Yangın, bütün Türk gemilerini sarmıştı. Böylece Türk filosunun ateş gücü zayıflıyor, mürettebat çıkan yangınları söndürmek için var gücüyle uğraşıyordu. Nitekim Navek-i Bahri fırkateynindeki mürettebat, top atışını bırakmış ve yangını söndürmek için yoğun bir çaba göstermeye başlamıştı. Savaşın ilk saati biterken başka Türk gemileri de yanmaya başlamış ve filonun ateş gücü zayıflamıştı. Savaş öğleden sonra ikiye kadar devam etti. Gemiler yangının etkisiyle havaya uçmuş, bir kısmı da demirini keserek karaya düşmüştü. Deniz üstünde kala kala iki fırkateyn kalmıştı. Çok geçmeden bu iki gemi de ateşi kesti. Ruslar, bu iki fırkateyne girdiler. Ayağından yaralı olan amiral Osman Paşa ile iki fırkateynin kaptanı ve 125 denizci tutsak düştü⁸². Ruslar zaten batmak üzere olan bu iki gemiyi de ertesi gün yaktılar. Riyâle Hüseyin Paşa, başından yaralanarak şehit olmuştu. Naşı denizde bulunarak Seyid Bilal türbesi yakınına gömüldü. Mezar taşına da olayı anlatan bir kitabe yazıldı⁸³.

Şahane Kahramanlık Örnekleri

Navek-i Bahri'nin durumunu fark eden iki Rus kalyonu, demir alarak fırkateyni ele geçirmek için her yandan yanaşarak manevra yapmaya başladılar. Fırkateynin Rusların eline geçmesini istemeyen Binbaşı Ali Bey mürettebata cephaneliği ateşleyerek gemiyi havaya uçurmak için emir verdi. Fakat emrin yerine getirilmesinde istediği çabukluğu göremeyince, kendisi hemen bir sopaya sardığı paçavraları gaza bulayarak ateşledi. Personelin gemiyi terk etmesini sağladıktan sonra hızla fakat vakur adımlarla ilerleyerek sopayı bizzat cephaneliğe fırlattı. Etrafındakiler gemiyi terk etmesi için uyarıda bulundular. Fakat Ali Bey, gemiyi terk etmedi, şunları söyledi:

"Sizler vazifenizi sonuna kadar yaptınız, gemiyi terk etmekte serbestsiniz. Ama benim vazifem henüz bitmiş değildir. Bir gemi kumandanı şartlar ne olursa olsun gemisini terk etmez. Ancak gemisi ile mukadderat birliği yaptığı takdirde vazifesini bitirmiş olur"⁸⁴.

⁷⁸ Tarakçı, *Kırım Savaşına Giden Yol*, göst. yer.

⁷⁹ Dav'er, "Sinop Deniz Savaşı", *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1947.

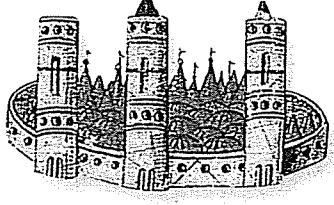
⁸⁰ Fazlullah fırkateyni, 1829 mayısında Türklere eline geçmiş olan Rafail fırkateynidir. Çar I. Nikola "Rafail fırkateyni derhal yakılmalıdır. Tekrar elimize düştüğünde Rus bayrağını taşımaya layık değildir" demişti. Çarın bu isteği yirmi dört yıl sonra Sinop'ta yerine getirildi. Dahası Türklere tutsak düşen bu fırkateynin komutan ve subayları bir daha terfi etmemek üzere nefer sırasına indirilmiş, bu yolda şerefsiz evlat yetiştirmemesi için gemi komutanının evlenmesi dahi yasaklanmıştı. Rus komutan, subay ve leventlerin savaşlarda canla başla çalışmalarında bu korkunun büyük rolü olduğu aşikardır" (Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 114, Rus kaynaklarına dayanmaktadır).

⁸¹ Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 114.

⁸² Dav'er, "Sinop Deniz Savaşı", *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1947.

⁸³ Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, Sinop 1339, s. 55.

⁸⁴ Tefrik İnci, "Sinop Faciası", *Resimli Tarih Mecmuası*, VII (1956), 546-547.

Cephaneliğin infilak etmesiyle gemi bir enkaz halinde havaya doğru yükselip denize döküldü. Bu büyük kahramanın vücudu da toz haline gelip Karadeniz'in sularına serpildi. Elbette Sinop Savaşı'nda gösterilen bu kahramanlık örneği tek değildi. Ubcini de şunları yazmıştı:

Osmanlı donanması hakkında, kara ordusu kadar terakki kaydetmemiş, çok geride kalmış demekten başka söylenecek bir şey bulamıyorum. Tecrübeli kaptanlara ve denizcilere sahip değil. Fakat yiğitlik ve fedakârlıkta ordudan aşağı kalmıyor. Sinop'ta gördük. O korkunç faciada hayatını kaybeden nice yiğitlerin adını torunları ve gelecek kuşaklar asla bilmeyecekler. Hayatta kalanlardan biriyle tanıştım. Osman Paşa Fırkateyni'nde topçu olarak hizmet görüyormuş. Cenk sırasında bir gülle sağ kolunu koparmış. Fıtılı sol eliyle kavramış ve nişan almaya devam etmiş. O kolu da bir gülleyle uçmuş. Acıdan ve kan kaybından gücünü yitirip düşmüş, cerrahlar koşmuşlar; karşı gelmiş, "dışlerimle" diye haykarmış. Bereket versin bir senkop gelmiş de, çekip götürebilmişler⁸⁵.

Savaşın Sonuna Doğru

Türk gemilerindeki hasar oldukça artmıştı. Mürettebatın büyük bir kısmı şehit olmuştu. İnsanlar can derdine düşmüştü. Filikalara, sirenlere sarılanlar kurtulmaya çalışıyor fakat boğuluyordu. Kıyıya ulaşmak isteyenlerin üzerlerine yağlı paçavralar atılarak yakılıyordu. Denizde yüzmeye çalışanlar da kanca ve balyozlarla acımasızca öldürülüyordu. Liman neredeyse bir kan gölüne dönüşmüştü. Rus amirali, bütün Türk gemileri kumluk sahillere yatıp batmadıkça ateşi kesmedi.

Mısır levendleri iyi yüzme bildikleri için yüzerek yada filikalara binerek kıyıya çıkmışlardı. Böylece üç yüze yakın insan kurtulabilmişti. Bunlardan yüz seksen altısı İnebolu'ya gitmiş daha sonra da bir Avusturya vapuru ile İstanbul'a dönmüşlerdir⁸⁶. Sinop baskınında Türk filosunun neredeyse tamamı yok edildi. Rusların bir amiral gemisiyle beş gemisi batmıştı. Ruslar, Osmanlı filosunu yok etmekle, denizde tutunacak bir dal arayan denizcileri hunharca öldürmekle yetinmemiş, Sinop gibi açık bir şehri de topa tutarak yangınlar çıkarmışlardır. Bu herhalde devletler hukukuna uygun bir davranış değildi⁸⁷.

Sinop Savaşı sırasında tesadüfen limanda bulunan bir İngiliz tüccar gemisi de batmış ve mürettebatından iki kişi ölmüştür. Bu geminin mürettebatı Türk denizcilerinin gemilerini düşmana teslim etmemek için şehit oluncaya kadar kahramanca savaştıklarını söylemişlerdir⁸⁸.

Buharlı olan Taif Vapuru aslında Patrona Mustafa Paşa filosunda idi ve Sinop'ta bırakılmıştı. Rusların Sinop'a baskın yaptıkları sırada Türk filosundan ayrılmış ve Gerze'ye doğru demir almıştı. Pusuda bekleyen iki Rus fırkateyni ile savaşa tutuşmuş onlârın elinden kurtulmayı başarmıştı. Bir süre yoluna devam ettikten sonra bu defa Sinop'a gelmekte olan Kornilov'un filosu ile karşılaşmış ve ondanda kurtulmayı başarmıştır⁸⁹. Taif'in Rus gemileriyle çatışması hakkında Canik Mutasarrıfı Ömer Tufan Paşa'nın yazdığı 7 Aralık 1853 tarihli tahrirata göre, Taif'i izlemeye koyulan Rus gemilerinden birisi bu gemiden atılan toplarla batırılmış, diğer iki gemi ise ağır hasara uğratılmıştır⁹⁰. Taif bin bir zorlukla İstanbul'a ulaşmıştır. Vapuru Dolmabahçe Sarayı'ndan gören ve geliş nedenini soran Abdülmecit'e durum anlatılınca padişah; "Keşke o da gelmeseydi, Sinop'ta döğüşüp kalsaydı" diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir⁹¹. Taif'in süvarisi Arap Yahya Bey, yargılanarak askerlikten uzaklaştırıldı. Kayıplar ağırdı. Yorga, insan kaybının Türk tarafında 4000 olduğunu yazar⁹². Şehsuvaroğlu'na göre: "Sinop Muharebesinde dört bin iki yüz mevcudumuzdan iki bin yedi yüz şehit düştü. Ruslar filo kumandanı Osman Paşa ile beraber iki fırkateyn kumandanımızı ve yüz yirmi beş erimizi esir aldılar. Şehit olanlar arasında Riyale Hüseyin Paşa da vardı"⁹³. Haberin duyulmasından sonra İstanbul'da devlet adamları arasında büyük dedikodu

⁸⁵ J.-H. A. Ubcini, *1855'de Türkiye*, çev. Ayda Düz, İstanbul 1977, II, 24.

⁸⁶ Özcan, *Rus Donanmasının, Rus Donanmasının*, s. 116.

⁸⁷ Emin Âli Çavlu, *Kırım Harbi Paris Muahedesi 1856*, İstanbul 1957, s. 21.

⁸⁸ Dav'er, "Sinop Deniz Savaşı", *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1947.

⁸⁹ Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 117.

⁹⁰ Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 118 (BOA, İr. DH. No. 18008'den aktarmaktadır).

⁹¹ Şehsuvaroğlu, *Deniz Tarihimize*, 218-219.

⁹² Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 470.

⁹³ Şehsuvaroğlu, *Deniz Tarihimize*, s. 126.

çıktı. Kaptanpaşanın padişah tarafından kabul edilmemesi de kederini daha da arttırdı. Kaptanıderya Mahmut Paşa azl edildi⁹⁴. İngiliz ve Fransız gemilerine Karadeniz'e girmek hakkı verildi⁹⁵. Sinop'taki yaralılara yardım etmek üzere İstanbul'dan Fransızların Magador ve İngilizlerin Retribution vapurları yola çıkarıldı.

Vakanüvis Lütfi Efendi, Sinop baskınıyla ilgili olarak önce *Takvim-i Vekayi*'de gördüğü kısa bir bendi eserine aktarmaktadır. Fakat bununla yetinmemektedir⁹⁶. Bahriye Nezareti'nden sağladığı bilgileri de eserine göçürür⁹⁷. Buna göre Sinop'ta batan gemilerin sayısı büyük ve küçük olmak üzere 12'dir. Bunların mürettebatı 2989 neferdir. Kumandanları Bozcaadalı Hüseyin Paşa ile birlikte 56 subay, binden fazla nefer şehit olmuş, 4 subay ve diğer kumandan Osman Paşa ile bir miktar nefer de tutsak düşmüştür. Geri kalanlar kimi yaralı kimi sağlam olarak İstanbul'a getirilmiştir. Şehit olanların çoluk çocuklarına uygun maaşlar bağlandı ve emeklilik hakkı tanındı.

Sinop felaketinden kurtulup İstanbul'a gelenlerin ayrıntılı bir defteri tutulmuş ve defter sadrazamlığa takdim edilmiştir. Bu ayrıntılı listede kurtulan zabıtların mensup oldukları gemiler, hâce efendiler, savaşçılar, bölük emirleri, onbaşılar, ateşçiler, kömürçüler, mühendisler, hekimler ve 628 muharip askerler kayıtlıdır ki tamamı 958 kişidir. Şu halde filodan 2031 şehit ve yaralı verilmiştir. Ancak bu miktardan, kayıtlardan tespit edilen ve Rusların alıp götürdüğü 120 askeri düşmek gerekir. Bu yüzden şehit ve yaralı sayısını kesin olarak belirlemeye olanak yoktur⁹⁸. Almanca bir kaynağa dayanan Besim Darkot, 4000'e yakın mürettebatın yarısının şehit düştüğünü belirtmekte Rusların kaybını ise 34 ölü 230 yaralı olarak göstermektedir. Sinop kentinde Rus top ateşinden zarar gören ve yanan ev sayısı da 2500'e yakındır⁹⁹.

Kentin bir kısmının yanması üzerine halk köylere kaçmıştır. Birkaç gün sonra geri gelen halk, havuzlara ve kuyulara attıkları ziynet takımlarını çıkarıp aldılar¹⁰⁰. Vakanüvis Lütfi tarihindeki belgeyi arşiv kaynakları da doğrulamakta, şehitlerin ailelerine maaş bağlandığı¹⁰¹, ev ve dükkânları yananlara yardım yapıldığı, vergi affı getirildiği¹⁰², olay sırasında yanan Katolik kilisesinin yeniden inşası için 15.000 kuruş "*atiyye-i seniyye*" verildiği¹⁰³ anlaşılmaktadır.

Görgü Tanıklarının Tutanağı

Felaketten hemen sonra Sinop'ta bir mahalli meclis toplanmış ve dört bendlik bir mazbata düzenlenmiştir. Kastamonu valisi Hamdi Bey bu mazbataya 16 Aralık 1853 tarihli bir arz tezkeresi ekleyerek İstanbul'a göndermiştir. Bu tutanakta Hüseyin Paşa ve Osman Paşa'nın komutasındaki gemilerin Sinop limanına demir attıkları belirtilmekte ve Rusya'nın sürekli olarak durumu yakından izledikleri üzerinde durulmaktadır. Daha sonra on bir kıt'a Rus gemisi limana girmiştir. Hüseyin Paşa'nın gemisinden atılan topla başlayan savaş üç saat sürmüştür. Osmanlı filosu büyük bir çaba göstermekle birlikte yine de gemiler yanmış ve batmıştır. Kaptan Yahya Bey'in komutasındaki Taif Vapuru ise binbir güçlülükle İstanbul'a varabilmiştir¹⁰⁴. Bu rapor, savaşın gerek limandaki gerek şehirdeki kayıpları anlatmaktan ve yansıtmaktan ne yazık ki çok uzaktır.

Anılar, İzler, Kitabeler

Bugün Sinop'a giden bir yolcu, kentin her semtine sinmiş bu büyük felaketin izlerine tanık olur. Kent bu felaketi hâlâ üzerinden atabilmiş değildir. Sanki olayın üzerinden neredeyse bir buçuk yüzyıllık bir zaman dilimi geçmemiştir. Limanda sanki çatışma yeni bitmiştir. Yaralılar kentin sokaklarını kahvehanelerini doldurmuş gibidir. Yaklaşan kış, zorlu günlerin habercisidir. Bizde bu duyguları uyandıran ve

⁹⁴ Cevdet Paşa, *Tezâkir*, yay. M. Cavid Baysun, Ankara 1953, I, 44-45.

⁹⁵ Yorga, *Osmanlı Tarihi*, V, 470.

⁹⁶ *Vaka'nüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, yay. M. Münir Aktepe, İstanbul 1984, s. 92-93.

⁹⁷ *Vaka'nüvis Ahmed Lütfi*, IX, 210.

⁹⁸ BOA, İDH 18095 kış. İlgürel, "Sinop Baskını", *Tarih Boyunca*, 172; Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 126-127.

⁹⁹ Darkot, "Sinop", *İA*, X, 687.

¹⁰⁰ Ferid Dikmen, *Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler*, İstanbul 1955, s. 25; kış. Osman Yalçın, *Sinop*, İstanbul 1961, s. 7.

¹⁰¹ BOA, A. AMD. 56 44 1271; A. AMD. 64 1 1271 00 vb.

¹⁰² BOA, A. AMD. 52 50 1271; A. AMD. 81 57 1274; A. AMD. 88 32 1274.

¹⁰³ BOA, AMD. 73 41 1273.

¹⁰⁴ BOA, İDH. 17947; İlgürel, "Sinop Baskını", *Tarih Boyunca*, s. 169-170; Özcan, *Rus Donanmasının*, s. 123-125; Belgenin tıpkı çekimi, Özcan, 234.

bulduğumuz zaman diliminden bizi alarak tarihin kucağına atan şehirdeki çeşme, mezar taşı, tabya, kitabe ve anıt gibi eserlerdir. Bunlar bizi, aradaki bunca zaman farkını bir yana atarak, o günlere götürür. O günlerin içinde bizi yaşatır. Bu eserler, bu izler olmasaydı 1853 Sinop felaketini bütün canlılığı ile içimizde duyabilecek miydik? Sanmıyorum. Sinop'ta mezar taşı, anıt ve çeşme kitabelerinden başka bir de oldukça uzun bir kitabe daha vardır. Aşağıya aldığımız bu *Sinop Deniz Şehitleri Kitabesi*'nin yaşanan acılara tanık olacağını sanıyorum:

*Emr-i sulha çalışırken düvel-i müttefika
Olmamışken dahi i'lân-ı cidâl ü kavga
Azm-ı deryâ-yı siyâh etti donanmâ gezerek
Piş-i Sinob'a gelip yatmış idi bi pervâ
Furkateyn idi yedi dânesi Mısırmdı biri
İki vapur ile üç korvet idi icmâlen
Bahr u berr içre budur kaide-i cümle düvel
Düşünür menfaat-ı devletini subh u mesâ
Nakz idüp ahzı kiral-ı müteveffâ nagâh
Ceng için etti cesametli sefain-i üsera
Birbiriyle iki asker tutuşup gavgaya
Oldu bazar-ı vegada nice çok ahz ü itâ
Vüs'atinden de ziyâde dögüşüp gâziler
Akibet eylediler canlarını hakka fedâ
Yüzdü deryâ-yı şahadette Hüseyin-i gazi
Oldu Bozcaadalı mirlivâ-yı me'vâ
Ehl-i Sinob'un o gün hâli diğer-gün oldu
Yağdı yağmur gibi memlekete nâr-ı cefâ
On birin eyledi imhâ yazılan kalyonun
Mevce-i lücce-i takdîr-i ezel vaveylâ
Lenger-endâz ola tersane-i vâlâsında
Vire yüz mislini Sultan-ı cihana mevlâ
Çekilüp gittiği demde gelen ecnâd-ı kesir
Hep ahali-i zarar-dide edüp hamd ü senâ
Toplayıp na'sını bilcümle guzat-ı dinin
Bir muallâ yere defneylediler sertapâ
Oldular seyyid-i sadat Bilâl'e komşu
Cürmünü canına temcid okuyup ehl-i gazâ
Pek güzel tesviye ettirdi bu kabristan
Verdi Teyfik Mehmet Ali Paşa'ya hüdü
Hıfz için cism-i guzâtı yaramaz şeylerden
Çehar etrafına çekti hisar-ı vâlâ
Bulur ecrin iki alemde şahadet ederim
Namını koydu şehitlik o kerimü'l-vükelâ
Zevrak-ı câhi ola revnak-ı bahr-ı te'bid*

Zatıdır şanla hâla kapudân-ı deryâ
Din ü devlet uğrunda eder ifnâ-yı vücud
Yaver-i daver-i ekremdir o âsaf-ârâ
Sa'y ediüp sıdkla hayr ü hasenata daim
Zill-ı mevlaya eder şam u seher celb-i duâ
Şah-ı gâzi ile beraber o mücâhid-i düstur
Yaşasın bin sene nusretle bi hakk-ı şühedâ
Yazdı bu meşhed-i pâke iki tarih-i tamam
Safvet envâr-ı şefaât ederek istid'â
Şühedâ kabrini kaldı Ali Paşa ihyâ
Kıl dua yaptı Şehitlik o müşir-i a'la

Ketebehü'l-fakîr Aliyyül'ülvi sene 1274.